

Anna Hierta Retzius och arbetsstugorna

Arbetsstugor för barn kallades de, det sena 1800-talets motsvarighet till våra dagars fritidshem. Det var ställen dit barn kunde komma efter skoldagens slut.

PÅ ARBETSSTUGAN FICK de lära sig utföra visst praktiskt arbete, sådant som snickeri, skomakeri, spånadsarbete, vävnad och liknande. I gengäld fick barnen ett mål mat. I några fall fick de även ersättning för sitt arbete.

På så vis kunde barnen hållas borta från gatans fria men farliga liv, ett liv som alltför lätt, ansågs det, ledde dem in i tiggeri eller tjuveri.

Eldsjälen bakom arbetsstugorna tillika initiativtagare var Anna Hierta-Retzius, dotter till Lars. Hon var en välbeställd kvinna (faderns efterlämnade förmögenhet var stor), hon var gift men barnlös och hon hade ett starkt engagemang för samhällets utsatta – och för kvinnosaken.

Som så många andra, inte bara i Sverige, hade hon sett med oro på hur hem- och samhällsliv förändrades när städerna växte och den expanderande industrin sög upp allt mer arbetskraft. En följd av detta blev att ”många barn i de fattigaste familjerna under större delen af dagen komma att sakna föräldravård och driva sysslösa omkring på gator och torg samt sålunda, utsatta för allehanda

frestelser, mer eller mindre förvildas och förfalla”.

Citatet är från Anna Hierta-Retzius och hennes gedigna bok om arbetsstugeverksamheten i Sverige. Hon skrev den på uppdrag av Stiftelsen Lars Hiertas minne som satsade mycket pengar i just de här aktiviteterna.

När Hierta-Retzius skrev boken 1895 hade hon tio års erfarenhet att luta sig mot. Det hade instiftats arbetsstugor inte bara i storstaden utan även i flera större landsortsstäder. Och man hade prövat lite olika sysslor inom stugorna.

Alltsammans var mycket välorganiserat och dokumenterat.

Av Karin Månsson
Journalist och medlem av
WendelAvisans redaktion

Idéerna hade hon fått både från Europa och Amerika. Hon verkar väl insatt i tidens pedagogiska teorier. Hon hänvisar i boken till tyska försök med barnkrubbor för de riktigt små barnen och Kindergarten för barn i vad vi skulle beskriva som förskoleåldern ("där barnen sysselsätts med handarbeten, ritning, sång och uppfostrande lekar"). Dock riktar sig dessa institutioner främst till barn ur "burgna" familjer.

Med arbetsstugorna är det annorlunda. De skapas för att erbjuda vettig sysselsättning för de barn som är

hänvisade till att klara sig själva när föräldrarna arbetar. Modellen hade redan prövats i Danmark och förverkligades i Finland och Norge ungefär samtidigt som Anna Hierta-Retzius satte i gång sitt projekt.

Det gällde alltså att skapa sammanhang för barnen. Och det måste vara av sådant slag att det lockade barnen till arbetsstugorna. Arbetsuppgifterna skulle vara meningsfulla, vara någorlunda intressanta för stunden och ge nyttiga kunskaper för framtiden.

ETT FÖRSÖK MED att låta barnen ta med sig lagningsarbeten och liknande från sina hem föll inte alls väl ut, berättar Anna Hierta-Retzius i boken. Barnen tyckte inte om det och det rimmar illa med idéerna bakom arbetsstugorna, att barnen "böra få utveckla sin handfärdighet och sin iakttagelseförmåga".

Det är intressant att se hur diskussionen kring arbetsstugorna i sent 1800-tal tangerar vår egen tids erfarenheter. Så till exempel talas det mycket om faran med att barn driver omkring på egen hand efter skoltid.

Bilderna är tagna på Hagalunds arbetsstuga i Solna runt 1900. Till vänster träslöjdssalen och ovan sömnad och läsning. Bilderna kommer från Stockholmskällan/Stockholms stadsmuseum, okänd fotograf.

De kan bilda ligor som stjäla och rånar. För att inte tala om tiggeriet:

"Om man blott visste hur skadligt detta är för barnen!" utropar en talare på en konferens om "vanartighet". Han vill göra det olagligt att ens ge till tiggare.

De vanartiga barnen hamnar ofta på uppfostringsanstalt. Då är skadan redan skedd.

Bättre är att satsa framåt, enligt Anna Hierta-Retzius: "Den största barmhertigheten är att hjälpa människorna att hjälpa sig själva."

Där hade arbetsstugorna för barn en viktig uppgift.

Karin Månsson